

فهرست مطالب

مقدمه	۱
درآمد: درباره قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری	۵
قسمت نخست: قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری	
در پرتو نظرات شورای نگهبان	۹
بخش اول - تشکیلات	۱۱
بخش دوم - آیین دادرسی	۱۵
فصل اول - صلاحیت	۱۵
فصل دوم - ترتیب رسیدگی	۲۱
مبحث اول - رسیدگی در شعب بدوی	۲۱
اول - دادخواست	۲۱
دوم - دستور موقت	۳۰
سوم - رسیدگی و صدور رأی	۳۲
مبحث دوم - رسیدگی در شعب تجدیدنظر	۳۸
مبحث سوم - رسیدگی در هیئت عمومی	۴۱
بخش سوم - اعاده دادرسی	۵۱
بخش چهارم - اجرای احکام	۵۳
بخش پنجم - سایر مقررات	۵۷

قسمت دوم: مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون قانون تشکیلات و

آیین دادرسی دیوان عدالت اداری ۵۹

مرحله اول بررسی مصوبه در شورای نگهبان ۶۱

مرحله دوم بررسی مصوبه در شورای نگهبان ۶۵

مرحله سوم بررسی مصوبه در شورای نگهبان ۹۵

مرحله چهارم بررسی مصوبه در شورای نگهبان ۱۳۳

مرحله پنجم بررسی مصوبه در شورای نگهبان ۱۴۹

سرانجام مصوبه در مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۵۷

مقدمه

«شورای نگهبان» به عنوان نهاد پاسداری‌کننده از موازین شرع و قانون اساسی، وظیفه‌ی خطیر بررسی کلیه‌ی مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران را به عنوان یکی از وظایف مصرح خویش در قانون اساسی بر عهده دارد تا تمامی قوانین و مقررات لازم‌الاجراء در جمهوری اسلامی ایران، غیر مغایر با موازین شرع و قانون اساسی باشد. بدین سان، مجموعه نظرات ابرازی از سوی این نهاد در خلال بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و برای آحاد افراد جامعه قابل استفاده است؛ چه آنکه این نظرات، از جهتی شأن علمی و نظری دارد که می‌تواند مورد استفاده‌ی عموم علاقه‌مندان، به‌ویژه مجامع علمی - پژوهشی واقع شود و از جهتی دیگر، برای تنظیم قوانین و مقررات مورد نیاز در کشور، مورد توجه و استفاده‌ی سیاست‌گذاران و نقش‌آفرینان عرصه‌ی تقنینی و اجرایی قرار گیرد.

مقام معظم رهبری نیز در دیداری که با اعضای شورای محترم نگهبان در تاریخ ۱۳۷۹/۴/۲۸ داشتند، با تأکید بر اهمیت نظرات شورای نگهبان، خطاب به آنها فرمودند: «... مردم، مطلع نیستند... لازم است یک روال اطلاع‌رسانی منظم و مرتبی باشد که مردم در جریان قرار بگیرند، یا نظرات شورا مدون بشود و در اختیار اهل علم، حقوقدان‌ها، فقها و متخصصین بخش‌های مختلف گذاشته بشود؛ دانشگاه‌ها و حوزه‌ها ببینند و در جریان مباحث قرار گیرند؛ بیان شود در مورد این ماده‌ای که آنجا آمده، چه بحث‌هایی شده، تا رد شده است و چه اشکالاتی بود و بعد آن اشکالات، رفع شد، یا تصویب شد و از این قبیل. ...

الان شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس، گاهی معلوم نیست، گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست، ... در حالی که خوب است در متن آن حکم اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل جداگانه آن استدلال به تفصیل نوشته بشود. ... اینها چیزهایی است که بعد برای دیگری منبع و مدرک خواهد شد.»

بر همین اساس و در راستای پاسخگویی به این مطالبه‌ی به‌حق مقام معظم رهبری، با تشکیل مرکز تحقیقات شورای نگهبان، انجام فعالیت‌های علمی پیرامون نظرات مطرح در جلسات شورای نگهبان به عنوان یکی از مأموریت‌های این مرکز، در چند سطح مختلف در دستور کار قرار گرفت. تدوین مجموعه نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی، تدوین مجموعه نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان راجع به اصول قانون اساسی، تدوین مجموعه نظرات فقهی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات دیوان عدالت اداری، تدوین نظرات فقهی و حقوقی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی، پیاده‌سازی، تنظیم و تدوین مشروح مذاکرات جلسات شورای نگهبان و در نهایت، استخراج مبانی و دلایل آراء و نظرات شورای نگهبان، از جمله طرح‌هایی بود که برای عینیت بخشیدن به این مهم طراحی شد.

ثمره‌ی تلاش‌های صورت‌گرفته در این مدت، انتشار چندین جلد کتاب مختلف در قالب‌های متنوع بوده که با استقبال چشمگیر مخاطبان مواجه شده است. از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به انتشار کتاب‌های «مبانی استدلالی آراء و نظرات شورای نگهبان (مستنبط از مشروح مذاکرات سال ۱۳۸۷)» و «مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات و استفساریه‌های سال ۱۳۹۰ (برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان)» اشاره کرد که در قالب پروژه‌ای

تحت عنوان «استخراج نظرات استدلالی شورای نگهبان»^(۱) به سرانجام رسیده است. همچنین انتشار دو کتاب «قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در پرتو نظرات شورای نگهبان» و «قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ در پرتو نظرات شورای نگهبان»، از دیگر منشورات پژوهشکده است که در راستای ترویج نظرات شورای نگهبان نسبت به قوانین مهم و دارای اثرگذاری عام، تدوین و چاپ شده است.

در ادامه‌ی تلاش‌های گذشته، مجموعه‌ی حاضر با عنوان «قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان، به انضمام مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون این قانون»، اولین کتاب از مجموعه منشورات پژوهشکده است که واجد هر دو ویژگی منشورات پیش‌گفته است. این مجموعه، در قالب دو بخش تدوین شده است: در قسمت نخست، تحت عنوان «قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان»، متن کامل قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۲ ذکر شده و در پانویس هر ماده،

۱. مقصود از «نظرات استدلالی شورای نگهبان»، مجموعه استدلال‌های فقهی، حقوقی و همچنین قرائن، امارات و برداشت‌هایی است که اعضای محترم شورای نگهبان در جلسات بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی، اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران، بررسی اصول قانون اساسی برای ارائه‌ی نظریه تفسیری و... در خلال مباحث خویش نسبت به یک ماده از مصوبه، یا در خصوص یک سؤال یا استفسار بیان کرده‌اند. این مجموعه از استدلال‌ها و برداشت‌ها، توسط گروهی از پژوهشگران پژوهشکده، در قالب یک دسته‌بندی منظم و منطقی براساس دیدگاه‌های مختلف مطرح‌شده در مذاکرات اعضای شورای نگهبان و با استناد و مستنبط از آن، به تفکیک هر ماده از مصوبه یا سؤال و استفسار، استخراج، تفتیح و تدوین می‌شود. هدف از تهیه‌ی این مجموعه، آشنا ساختن مخاطبان، به‌ویژه مجامع حوزوی و دانشگاهی و مراجع قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و اجرایی کشور با مبانی و ادله‌ی فقهی و حقوقی نظرات شورای نگهبان است.

حسب مورد، مصوبه‌ی ابتدایی مجلس راجع به آن ماده،^(۱) ایرادات شورای نگهبان نسبت به آن و مصوبه‌های اصلاحی بعدی آورده شده است تا خواننده ضمن آگاهی نسبت به تحولات مصوبه در پرتو نظرات شورای نگهبان، فهم دقیق‌تری نسبت به مفاد مواد مصوب حاصل کند. در قسمت دوم، تحت عنوان «مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری»، به شیوه‌ی مرسوم در منشورات ناظر بر نظرات استدلالی شورای نگهبان، مجموعه دیدگاه‌های اعضای محترم شورای نگهبان از مواد این مصوبه و استدلال‌های فقهی و حقوقی مطرح شده از سوی آنان در خلال جلسات بررسی این مصوبه، ارائه شده است.

پژوهشکده شورای نگهبان امیدوار است با تولید و عرضه‌ی این مجموعه، علاوه بر حرکت در جهت تحقق بخشی از منویات مقام معظم رهبری، خواسته‌ی جامعه‌ی علمی کشور و همچنین مراکز سیاست‌گذاری، تقنینی و اجرایی کشور را پاسخ گفته باشد. مسلماً انتشار و عرضه‌ی چنین آثاری می‌تواند ثمره‌ی بیش از سی سال مجاهدت و تلاش شورای نگهبان در پاسداری از شرع و قانون اساسی را در اختیار کلیه‌ی علاقه‌مندان، به ویژه محافل علمی و پژوهشی، اعم از دانشگاهی و حوزوی قرار دهد و به غنی‌تر شدن هر چه بیشتر مباحث فقهی و حقوقی در کشور کمک کند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

پژوهشکده شورای نگهبان

پاییز ۱۳۹۳

۱. گفتنی است منظور از آنچه در پانویس هر ماده، با عنوان «مصوبه اولیه مجلس» آمده است، اولین متن مصوب مجلس در خصوص همان ماده است که با ایراد شورای نگهبان مواجه شده است؛ بر این اساس، تاریخ «مصوبه اولیه مجلس» در خصوص هر ماده، لزوماً منطبق با تاریخ اولین مصوبه‌ی مجلس (کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس) در خصوص این لایحه (تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۱) نیست.